

Bírálati vélemény

Bodó Balázs: Szükség törvényt bont (A kalózkodás szerepe a kulturális termelés és csere folyamataiban a könyvnyomtatástól a fájlcsere hálózatokig) című PhD értekezéséről

A véleményt készítette: Dr. Faludi Gábor, egyetemi docens¹

Előre bocsátom, hogy a jelölt disszertációját a PhD. minősítésre messze alkalmasnak tartom, és javaslatot teszek arra, hogy a bíráló bizottság indítványozza az erre hatáskörrel rendelkező doktori tanácsnak a PhD fokozat odaítélését.

Az utóbbi két évben két alkalommal ért az a megtiszteltetés, hogy a fájlcsere középontba állító értekezéseknek lehettem bírálója. Az első esetében² szakmán belülinek érezhettem magam, a jelölt a szerzői jogi paradigmán belül keresett választ arra, hogyan lehetne jogi értelemben is szabaddá tenni a fájlcsereben megnyilvánuló kulturális árucserét.

A jelen esetben komoly előzetes mentegetőzéssel tartozik az azzal megtisztelt polgári jogász, azon belül is szerzői jogász bíráló, hogy egy, a szerzői jogi paradigmán kívüli gondolkodásmódot tükröző, mondanivalójában azonban szerzői jogi paradigmaváltást jósoló/sürgető (1., 366-368. o.) értekezésről mondjon véleményt. A bíráló bevallja, hogy a szerző által felhasznált szakirodalom jó részét nem tanulmányozta, az szakmáján, érdeklődési körén, kutatási területein kívül esik. A dolgozat nem csekély része olyan szakterületen íródott, amelyen a bírálónak nincs felsőfokú képzettsége sem. Ilyenformán azt az érzést kísérem meg a jelölt, a tisztelt Bizottság és a tisztelt hallgatóság számára is közvetíteni, ami a szőlősgazda iskolázott jogi tanácsadóját töltheti el akkor, amikor úgy kell tanult véleményt mondania, hogy egy igen magas absztrakciós szinten megírt csillagászati-meteorológiai tárgyú dolgozat a szőlőültetvények művelése más paradigma alapján történő folytatását ajánlja.

A gyökeresen eltérő megközelítés ellenére számos ponton teljes egyetértésben állok a szerzővel. Nem vitatható, hogy a digitális technológia megjelenése korszakhatár a kulturális iparban (2.o.). Az is magától értetődő, hogy a digitális technika okozta változások megértésében, és a felvetett kérdésekre adható válaszok keresésében messzemenően meg kell hallgatni a „kalózkodókat”, ahogy a szerző nevezi a megfelelő szerzői engedély nélkül a művek legtágabb értelemben vett terjesztésében részt vevőket (én fogyasztóknak nevezném őket ebben a tág összefüggésben, v.ö.: 37.o.). Abban is messzemenően egyetértek a disszertáncsal, hogy nem szabad és nem is lehet rendőrért, bíróért kiáltani olyan, formálisan valóban jogsértő tömegmagatartások megjelenésekor, amelyeket a technológia fejlődése okoz, tesz lehetővé, ösztönöz. Megoldást azonban – sajnos a szőlősgazda jogi tanácsadója paradigmához, illetve helyesebben röghöz kötött – a szerzői jogi paradigmán belül keresnek, ahogy ezt alább ki is fejtem. Ez azonban nem befolyásolja azt a véleményemet, hogy a szerző nagyszerű dolgozatot készített.

A jelölttel a nemzetközi egyezményes rendszer, különösen a TRIPs bizonyos fokú kritikájában is egyetértünk. Nem vitathatóan a gazdasági asszimetriát kottázza le a szerzői jog és az iparjogvédelem területén (142,143.o.) Az is igaz, hogy a „déli” világban nem mindig állják meg a helyüket a szellemi tulajdoni védelem alapjául szolgáló filozófiai nézetek. A kritika azonban kissé egyoldalú. Nem szabad megfélemleni arról, hogy a TRIPs hozzájárul a

¹ ELTE Állam és Jogtudományi kar, Polgári Jogi Tanszék

² Mezei Péter: A digitális sampling és a fájlcsere kihívásai a szerzői művek szabad felhasználására

nemzeti jogok fejlődéséhez. Nem csak fájlcsereben, és abban lehet gondolkodni, hogy hoz-e fejlődést a művek tömeges engedély nélküli disztribúciója. Létezik tranzakciós kulturális árucseré is, ennek a „peremfeltételeit” minden kétséget kizáróan a TRIPs próbálta meg eredménnyel egységesíteni. Ez például Közép-Kelet Európában fejlődést jelentett. Játéktér van – az értelmezhető háromlépcsős teszt keretei között - abban is, hogy milyen szabad felhasználási esetekről rendelkezik egy nemzeti jogalkotó. Az asszimetriát talán az is enyhíti, hogy az erős tagállam is vitarendezési eljárás alá vonható. (A fejlődő országok nyomására a TRIPs keretei között kellett újfajta, közegészségügyi kényszerengedélyt bevezetni a szabadalmazott hatóanyagú gyógyszerek gyártására és exportjára.)

Abban is helytálló a szerző véleménye, hogy a művek részleges közkincsbe adása (a Creative Commons mozgalomban alkalmazott jogi technika) más jogi rezsimben, a tulajdoni szemléletű, hatalmas és egységes piacon jogi keretfeltételeket teremtő USA-beli copyright-nak lehet elsősorban alternatívája (360, 361.o.). Ugyanakkor e ponton meg kell jegyezni, hogy a teljes, vagy részleges közkincsbe bocsátás a teljes szellemi tulajdonjogban, így a kontinentális, és ezen belül a monista, német kultúrkörbe tartozó szerzői jogokban is komplementer jellegű, a szerzői joggal (iparjogvédelemmel) megfér, annak eszközeire épül. Ha nem bírálói véleményt kellene mondanom, akkor éppenséggel szerzői jogi szempontból kellene és lehetne elemezni – a komparatív előnyökkel is járó békés egymás mellett élés bizonyítása érdekében - azt a szerződésnek minősülő kikötés-rendszert, amelynek uralma alatt a szerző dolgozatát hozzáférhetővé tette („Creative Commons Nevezd meg! - Ne add el! - Ne változtasd! 2.5 Magyarországi Licenc feltételek”).³

A fentiek miatt nem osztom a szerző azon nézetét (361.o.), hogy a copyright-tól eltérő jogcsaládok uralta területeken, és jóval kisebb piacokon ne lenne meg a CC, és különösen a nyílt forráskódú szoftverek különböző szabadságfokú, részlegesen közkincsbe bocsátó értékesítési módozatainak a szerzői jogi rezsim vonásait módosító jelentősége (Itt lehet utalni pl. az EUPL-re is).

Nem értek egyet a szerzővel abban sem, hogy a szerzői jog - csak így egyszerűen - monopólium lenne. Ez csak a látszat, és attól függ, mit és milyen szempontból tekintünk monopóliumnak. Egy szerzői műre vonatkozó, a szerzői jogosultat illető, egyre bővülő kivételekkel korlátozott, díjigényekből és kizárólagos engedélyezési jogokból álló jogi pozíció a piacgazdaságokban nem tekinthető monopóliumnak. Ennek több oka van.

Egyrészt a normatív, Anna Királynő törvényében a szerzőre hullott, időben korlátozott védelem, ahogy pl. Boytha a szerző által is hivatkozott munkájában bemutatja, a versenyt is ösztönzi, azaz éppenséggel nem versenykorlátozó jellegű, ha a szerzői jog genézisét nézzük.

³ A most következő lábjegyzetre a bíráló természetesen nem vár választ a szerzőtől, a lábjegyzet tekintessék „obiter dicta” megjegyzésnek. Az egymástól távol eső kiindulópontokat, ez eltérő szemléletet jól mutatja, hogy a szerző értekezését a PhD védés előtt nyilvánosságra hozta, a munka az említett CC felhasználási szerződési feltételek közlése mellett, az adott feltételek szabta határok között szabadon felhasználható. Nem tartozik a védéshez, de: a munka a doktori fokozat elnyerésére irányuló eljárásban attól függetlenül ügyirat, hogy egyébként nagyszerű szerzői mű. Ezen ügyirati minőségében nem részesül szerzői jogi védelemben, azaz az eljárás céljára „szabadon” felhasználható, egyébként azonban nem. A felsőoktatási törvény szerint az egyetemi oktatók minden szellemi alkotására a felsőoktatási intézmény rendelkezik a vagyoni jogokkal (ez a szabály egyébként erősen vitatható). Egy elbírálás alatt álló PhD dolgozatra, és egyébként a már megvédett dolgozatra nézve is szerzői jogok csak a felsőoktatási intézmény engedélyével gyakorolhatók (lehet, hogy az engedélyt az intézmény un. Szellemi Tulajdonkezelési Szabályzata eleve magában foglalja). Ebben az esetben viszont erre célszerű utalni. Ha egy intézményi szabályzat hallgat a minősítésre benyújtott dolgozatok szerzői jogi sorsáról, akkor sajnos az egyébként vitatható felsőoktatási törvény az irányadó.

A szerzői jog iparjogvédelmi „testvérére”, a szabadalomra nézve már mind a Federal Trade Commission, mind az USA Igazságügyi Minisztériuma – bírói döntésekről most nem is beszélve – megállapította⁴, hogy egy szabadalom csak igen szélsőséges helyzetben, akkor létesít a verseny szempontjából monopóliumot = erőfölényes helyzetet, ha nincs helyettesítő termék/szolgáltatás (az irányelvek a szerzői jogra is kiterjednek, ahogy a lábjegyzet szerinti idézet bizonyítja). Ez csak igen-igen szélsőséges helyzetekben, bizonyos gyógyszer szabadalmak esetében, vagy akkor fordulhat elő, ha a szabadalmas a megoldását protokollá, szabvánnyá teszi. Egy esztétikai mű esetében – ezeket érinti elsősorban a fájlcseré- nagy bizonyossággal sohasem lehet megállapítani, hogy ne lenne megfelelő helyettesítő „terméke”. A versenypolitika és a szerzői jogi/iparjogvédelmi kizárólagos jogok egymás kiegészítői, kiegyensúlyozott együttes működésük szolgálja a közjót, legalábbis a létező paradigma keretei között.

Az idézett irányelv –részlet utolsó mondata a lényeg. A létező paradigmák között elismert kizárólagos jog alapján felül nem bírálható döntést hozhat a jogosult arról, hogy ad, vagy nem ad engedélyt az oltalmi tárgy hasznosítására (kivéve a versenyjogilag szankcionált, vagy joggal való visszaélést megvalósító eseteket). Ez pedig független attól, hogy a nem engedélyezett felhasználás okoz, vagy nem okoz kárt/veszteséget, profit célú, vagy sem. E jogosulti döntés – szerzői jogi rendszerektől függően – személyhez fűződő jogi alapon is vezethet ahhoz, hogy nem áll rendelkezésre engedély a felhasználásra. A fájlmegeosztás teljes kikanyarítása e rendszerből erodálná az alkotó személyéhez tapadó jogokat is.

Másrészt a szerzői jog, ahogy ezt bármelyik jogcsaládban a szerzői jog jelölt által vitatott, csak változásként elismert (43. o.) fejlődése bizonyítja, a szabadság, ezen belül a vélemény szabadság motorja, sőt, az eddig meg nem cáfolt ösztönző funkciójával a közkinccs gyarapításához járul hozzá, ahogy ezt több USA-beli Supreme Court döntés is tartalmazza. („it should not be forgotten that the Framers intended copyright itself to be the engine of free expression.”⁵ *a döntésben idézett korábbi, iránymutató határozat, a Twentieth Century Music Corp. v. Aiken szerint: The immediate effect of our copyright law is to secure a fair return for an 'author's' creative labor. But the ultimate aim is, by this incentive, to stimulate [the creation of useful works] for the general public good.*)⁵ A szerzői jog ugyanis nemcsak alkotmányos tulajdonvédelemben részesülő vagyoni jog (ez az a felszíni jelenség, amit a bőrükön éreznek a fájlcserélők), hanem az információs jog körébe tartozó véleménynyilvánítási jognak is az egyik oldala, mégpedig alkotói, tehát ösztönzésre érdemes szellemi tevékenységet igénylő véleményt, azaz művet oltalmazó jog (ez a mélyen fekvő lényeg).

⁴ Antitrust Guidelines for the Licensing of Intellectual Property, különösen 2.2. pont: Intellectual property and market power, „The Agencies will not presume that a patent, copyright, or trade secret necessarily confers market power upon its owner. Although the intellectual property right confers the power to exclude with respect to the specific product, process, or work in question, there will often be sufficient actual or potential close substitutes for such product, process, or work to prevent the exercise of market power. If a patent or other form of intellectual property does confer market power, that market power does not by itself offend the antitrust laws. As with any other tangible or intangible asset that enables its owner to obtain significant supracompetitive profits, market power (or even a monopoly) that is solely "a consequence of a superior product, business acumen, or historic accident" does not violate the antitrust laws. **Nor does such market power impose on the intellectual property owner an obligation to license the use of that property to others.** <http://www.justice.gov/atr/public/guidelines/0558.htm>

⁵ SUPREME COURT OF THE UNITED STATES 71 U.S. 539; 105 S. Ct. 2218; 85 L. Ed.2d 588; 53 U.S.L.W. 4562 November 6, 1984, HARPER & ROW, PUBLISHERS, INC., ET AL., <http://www.bitlaw.com/source/cases/copyright/harper.html>

Eltérő filozófiai alapon, de ugyanaz a többes cél vezérli a különböző szerzői jogi megközelítéseket: az alkotás, és az alkotásba befektetés ösztönzése, a közérdek védelme, és az alkotások közötti verseny megtartása.

A különbség abban áll, hogy a copyright típusú védelem csak a közkincshez viszonyíthat, ezért azt a kérdést teszi fel, hogy alkotmányosan mit indokolt kivenni a szellemi jóságok fizikai közkincséből, a francia és az osztrák-német megközelítések pedig eltérő filozófiai alapon és mértékben az alkotó személyét tekintik beszámítási pontnak.

Ugyancsak nem áthidalható véleménykülönbség áll fenn a szerző és a jogász szakmai ismeretei által kötött bíráló között abban, hogy egyenlőségjel tehető-e egyfelől az egyedi, feudális, cenzúra szerepet is betöltő privilégium, és másfelől egy demokratikus jogállamban elfogadott, és az állam legfelsőbb bírói fóruma által megerősített, a jog alóli kivételeket is tartalmazó törvény, illetve egy demokratikusan szabályozott nemzetközi szervezetben elfogadott, normatív, bírói kontroll/értelmezés alatt álló nemzetközi egyezmény közé (11.o.) Az ipari lobbierők persze megvannak, ezeket azonban a létező, államilag szervezett társadalom és a globális gazdaság megváltoztathatatlan, beletörődéssel kezelendő adottságainak tudja csak tekinteni a valósághoz kötött szemlélő.

A fenti megjegyzések nem a szerző érdemét, munkájának értékét hivatottak kétségbe vonni. A bíráló szellemi játékterének és egyben a létező jogi megoldások kerítéseit jelzik, azt, hogy a létező paradigmák között hogyan is szemlélhető a szerző által érzékletesen leírt „kalóz” kulturális árucserét akadályozó struktúra.

A munka megközelítési módja végső soron óvatos. Ki kíván törni a szerzői jog paradigmái közül: végül is azt állítja, és felmérés útján kísérli meg bizonyítani, hogy a technológiai változás okozta, valóban elképesztő mértékű jogsértő fájlcsere egyrészt gazdasági értelemben közhasznú, másrészt közösségformáló erő („A kalózhálózatok a bizalom infrastruktúrái”, 363.o.), emellett szétrobbantja a szerzői jog rendszerét, de új paradigmát munkája végén nem vázol fel. A bíráló ott akad el: milyen paradigma kerüljön a létező helyébe?

A paradigmaváltás – ha be is következik- nem lesz egyszerű. Ha a szabad, szerzői jog mentes fájlcsere az alkotmányos információs jog egyfajta gyakorlásának tekintenék a jövőben, akkor a jog ütközne a tulajdonjogként kezelt szerzői joggal. Ez az ütközés azonban, ha elég mélyre hatolunk a szerzői jog keletkezés történetében és fejlődésében, nem oldható fel, mert jelentős részben látszólagos. Ha pedig ez a gondolat igaz, akkor nemigen lehet a létező szerzői jogi paradigma helyébe olyan gyorsan újat eskábálni, amilyen sebességet a technológiai fejlődés diktál, mert a létező paradigma szerves történeti- gazdasági-jogi fejlődés (ha a szerzőhöz illeszkedünk: változás) terméke.

Azt csak zárójelben jegyzem meg, hogy a szerzői jog nem véd információt, csak meghatározott formába öntött tartalmat. A tartalom, tehát az információ maga – bizonyos szélsőséges esetektől (hatásos TPM) eltekintve - szerzői jogi korlátoktól mentesen megismerhető. Azt készséggel megerősítem, hogy a műszaki intézkedéssel védett tartalom szabad felhasználásának európai jogi megoldása tökéletlen.

A bíráló magát – bizonyos korrekcióval - a kalózkodásról beszélők harmadik szintjére sorolja, ahol a kalózkodást megértésre, megismerésre váró társadalmi gyakorlatnak tekintik (8. o.) és ez a szemlélet sem nem kiinduló pont, sem nem végállomás. Ezt a besorolást egy komoly megszorítással lehet csak azonban elfogadni: a fájlcsere, amíg vagyoni ellenszolgáltatást

nem kér az általa feltöltött fájlok megosztásra rendelkezésre bocsátásáért, a bíráló szemében nem kalóz (159.o.). A kalóz kereskedelmi, haszonszerzési célú jogsértést elkövető személy, és e tevékenység szankcionálása is az üzlet mértékéhez igazodóan igazságos. (Az más kérdés, hogy az egyes államok a TRIPs egyezmény minimum-követelményeit meghaladóan is sújthatják büntető szankcióval a szellemi tulajdoni jogsértéseket.)

Itt helytálló a szerzőt komolyan dicsérő megjegyzést tenni: nagyszerűen ismeri fel (14.-19.o.), hogy a „kalózság” szemlélete attól függ, hogy ki mennyire tekinti (nehezen érinthető) tulajdonnak szerzői jogi és iparjogvédelmi kizárólagos jogokat.

Az is bizonyos, hogy a végfogyasztók beáramlása a gátlástalan jogsértők közé (37.o.) teszi a „kalóz problémát” nyilvánossá, tömegessé, politikai értelemben súlyossá. Abban pedig egyetértés van a szerző és a bíráló között, hogy a fájlcsere a létező, tárgyi jog értelmében törvénytörő személy (39.o., 162.o.).

A szerző a maga szempontjából érthetően kevesli a létező jogi paradigmák között arra tett kísérleteket, hogy legalább az átdolgozás szintjét elérő felhasználói tartalom (UGC) létrehozása és terjesztése non-profit felhasználás esetén vagy szabad, vagy „könnyített engedélyezés” alá tartozó felhasználás legyen.⁶

A bíráló – hangsúlyosan szintén a létező paradigmák között – nem csodálkozik azon, hogy kollégái kritikával illették azt a professzori javaslatot, amely az egyszerű fájlmegosztást nevesített szabad felhasználássá („fair use”) tette volna (Charles Nesson professzor javaslata, 37.o. 22 lj.) A kritikusok minden bizonnyal abból indultak ki, hogyha mindenki szabadon jut a közkinccsé minősített, fájlmegosztás számára legalisan hozzáférhetővé tett óriási mennyiségű tartalomhoz, miközben annak előállítás nem történhet ingyenesen (ez ugyanis fogalmilag lehetetlen), akkor egy idő után a javak – forrás híján - nem fognak rendelkezésre állni. Vagyis a kritikusok elfogadták azt, hogy attól lehet tartani, hogy a könnyű kézzel közkinccsbe sorolt javak piaci ösztönzés híján „elfogynak”, emiatt fenn kell tartani a piacszerű hozzáférési struktúrákat, azaz a kizárólagos jogot. (Nem véletlenek a szerzői jog gazdasági súlyát bizonyító nemzetközi és hazai felmérések. Azt üzenik a döntéshozóknak, hogy figyeljenek a valóban komolyan meghallgatandó „kalózok” véleményével szembe állítandó „ipari” véleményekre.)

A szerző azt kísérli meg dolgozatában bizonyítani, hogy az „egyszerű”, új tartalmat nem eredményező fájlmegosztás is hasznos a köz számára.

A munka jogi - technikai fejezete (5.2.) igen pontos. Kifogástalanul írja le – magától értetődően a szerző szemszögéből – a fájlcsere/megosztó, illetve a fájlcsere lehetővé tevő személy, valamint a hírközlési szolgáltató bizonytalan jogállását a szerzői jogi (és hozzáteszük: egyéb, pl. személyhez fűződő jogi) jogérvényesítés körében a szerzői jog, a hírközlési jog és az érintett alapjogok összevissza verdeső hullámai között. A szerző ügyesen, azzal bújik ki a fájlmegosztás/csere szigorú, dogmatikai szerzői jogi minősítése alól, hogy a fájlcsere nem lehet csak jogi „tényállásként” nézni. Ebben messzemenően igaza van, de ha jogi értékelést tartalmazó fejezet is foglalkozik a fájlcserevel, még ha kritikusan is, akkor a jogi minősítés is szükségesnek látszik, különösen akkor, ha ez már a magyar jogban is megtörtént.

⁶ EU: COM(2009) 532 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION Copyright in the Knowledge Economy, 19.10.2009, 3.5. pont.

A bíráló a jogállamiság keretei között, belülről (44.o.) tudja csak jelenleg elképzelni a fájlmegosztás békés megoldását.⁷ E megoldás természetesen a paradigmákon belül gazdálkodó szőlősgazda szempontját is szem előtt tartja. Előnye lehet, hogy gyorsabban könnyítheti meg a fájlmegosztók helyzetét, mint egy gigantikus filozófiai, gazdasági és nemzetközi erőfeszítést igénylő paradigmaváltás.

Az nem könnyű jogi előkérdés, hogy a WIPO internet szerződések megengedik-e a lehívásra hozzáférhetővé tétel kizárólagos jogának díjigényre korlátozását. Ebben nincs egységes vélemény a jogirodalomban.

A megoldás valószínűleg a szolgáltatók bekapcsolása a fájlcsere jogszerűvé tételébe. Ehhez persze felül kellene vizsgálni a közvetítő szolgáltatókra irányadó, egy korábbi internet modellre szabott igen széles felelősségkorlátozást, amelyre – elsősorban politikai okokból – nincs sok remény. Arra a tényre építve volna helye a felülvizsgálatnak, hogy a fájlcsere jogi értelemben felelőtlen közvetítői komoly hasznot húznak az óriási adatforgalomból.

A szerzőnek messzemenően igaza van abban, hogy nincs a fájlcsere kínálatához mértékben fogható jogszerű kínálat. Ha lenne, nyitva maradna a kérdés: képes lenne-e több, versenyző értékárányos áru szolgáltatás jelentősen visszaszorítani az ingyenes fájlcserét?

A fájlcsere elő közigazgatási szankcionálása (Hadopi) valószínűleg céltalan és főként oktalan út. Egyrészt a dinamikus IP cím mögött számítógép áll, nem természetes személy. Másrészt a szankcionálás EU jogi keretei olyan lazák, olyan tág értelmezést tesznek lehetővé, amely csak elmosódott, bizonytalan, felszínes, tüneti, és filozófiáját tekintve is helytelen megoldásokhoz vezethetnek.

A bíráló olyan díjigényben (egyszerűsített engedélyben) látja a megoldást, amelyet a szolgáltatóval szemben lehetne érvényesíteni, amely érdekelt lenne törvényben meghatározott jutalékkal ösztönözve a díjigény fogyasztóra való áthárításban.

A fogyasztó a díjigényből kiléphetne, ekkor viszont vállalnia kéne az adatforgalom (nem a tartalom!) szűrőpróbaszerű ellenőrzését.

Az esztétikai művek és a szomszédos jogi teljesítmények jogosultjai nem rendelkeznének kilépési joggal, jogaikat csak kötelező közös jogkezelés útján gyakorolhatnák.

A rendszernek a díjmegállapítástól az önkéntes részvételen alapuló mintavételre épített jogdíj felosztásig átláthatónak kell lennie.

Nem szükséges illúziókat táplálni, a kulturális ipar jelentős szereplői a bíráló ismeretei szerint egyöntetűen tiltakoznak bármiféle ilyen javaslat ellen.

A szerző értekezésének történeti része komoly értéket felmutató, a magyar irodalomban példa nélkül álló, gazdag forrásanyagot feldolgozó gazdaság-jogtörténeti munka.

A szerző értekezésének egészére is igaz, hogy messzemenően eredeti. A feldolgozás módja példásan rendszeres, egyben egyes részek színvonalas szépirodalmi műre emlékeztetően ívesek, feszesek.

⁷ A bíráló P2P fájlmegosztás jogosításával kapcsolatos álláspontját már kifejtette a vélemény elején említett másik PhD értekezéshez készített véleményben, Itt némi tartalmi változtatással ugyanez az álláspont jelenik meg.

A dolgozat kutatási eredménye komoly hozzájárulás a fájlmegosztás, vagy, ha úgy tetszik, az internet világának mélyebb megértéséhez, a megoldások kereséséhez. A kutatásban vizsgált kérdések jelentős része a magyar szakirodalomban még nincs feldolgozva. Külön érdeme a munkának - többek között ettől olvasmányos -, hogy a szerző egy alfejezetet kivéve nem merült el túlságosan mélyen a fájlmegosztás műszaki/informatikai kérdéseiben.

Az értekezés apparátusa imponáló, és az egyéb formai követelményeknek is minden tekintetben megfelel a disszertáció.

Összesítve: támogatom az értekezés elfogadását, és javaslom Bodó Balázs számára a doktori cím odaítélését.

Budapest, 2010. augusztus 31.

Dr. Faludi Gábor
egyetemi docens